

na Korziki, v Italiji, Jugoslaviji (Vojvodina), na Madžarskem in v Albaniji obsega le še manjša močvirja v Rusiji, Španiji, Turčiji in občasno v Romuniji. Vrsta sodi med globalno najbolj ogrožene, s populacijo z največ 380 pari. Vzpodbudno je, da so populacijski trendi v omenjenih državah stabilni ali celo v porastu (TUCKER, HEATH, 1994).

Med razlogi za skorajšnje izumrtje vrste so predvsem izsuševanje in uničevanje močvirij, lov (verjetno odločilen dejavnik izumrtja v Italiji), v zadnjem času pa predvsem križanje in tekmovanje z umetno naseljeno sorodno vrsto iz severne Amerike.

Današnja skrivnostna fotografija je torej za poznavalce sodobne ornitološke literature že končana: že iz gornjega opisa je namreč možno zaključiti, da govorimo o palčji raci, beloglavki ali evropski beloglavki *Oxyura leucocephala*.

Razlog, da se je ta rasa pojavila v rubriki Skrivnostna fotografija, pa ni le v zanimivi pozi ptice z dolgim repom, ki je morda koga zmedla, da jo je zamenjal za zimsko raco *Clangula hyemalis* ali celo za dolgorepo raco *Anas acuta*. Bistveno je, da se bi glede na njene selitvene navade in rahlo naraščajoči populacijski trend kot izjemni gost morda lahko pojavila tudi pri nas (v takšnem primeru takoj pokličite eno izmed nemudnih ornitoloških telefonskih linij iz *Acrocephalusa* in pripravite teleobjektive). Slika naj bo tudi kot opozorilo, da bi se še prej kot s palčjo raco lahko srečali z njeno sorodnico *Oxyura jamaicensis*, vrsto brez slovenskega imena, ki je bila v 50. letih naseljena najprej v Veliki Britaniji in kmalu začela prosto gnezditi ter se bliskovito širiti po Evropi (doslej ugotovljena v vsaj 14 evropskih državah). Seveda je imel njen prihod v gnezditvena območja palčje race v španiji katastrofalne posledice za avtohtono vrsto (križanje). Strokovnjaki se bojijo, da bo palčja rasa izumrla že v začetku 21. stoletja, če se ne bo ustavilo širjenje umetno prinesene vrste *Oxyura jamaicensis*.

Razlikovanje med racama obeh vrst rodu *Oxyura* ni problematično pri samcih. Groteskno svetlo modro obarvan samček kljun, pri obeh spolih tudi dvignjena repna peresa, so njihova značilnost. Ne preostane nam torej drugega, kot da takoj odpremo katerega izmed priročnikov za določanje ptic in se pripravimo na prihod "trdorepih" rac, kamor uvrščajo rod *Oxyura*. Druga naloga pa je določitev slovenskega imena za vrsto *Oxyura jamaicensis*. Prepričan sem, da ga bomo potrebovali že

kmalu.

Raco s fotografije, samca, sem fotografiral julija 1995.

Andrej Sovinc

Pismo uredništvu Letter to the editorial board

Odgovor na Uvodnik o Rdečem seznamu

V uvodniku 71. številke *Acrocephalusa* razmišlja Janez Gregori o Rdečem seznamu ogroženih ptic gnezdilk Slovenije, ki ga je pripravil Odbor za varstvo narave pri Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije in je bil objavljen v 67. številki *Acrocephalusa*.

Avtorji Rdečega seznama ogroženih ptic gnezdilk Slovenije želimo z argumenti zavreči zavajajoče, netočne ali samo delno resnične trditve v omenjenem uvodniku.

Gregori pravi, da celo nekaterim članom uredniškega odbora *Acrocephalusa* ni bilo mogoče zvedeti kaj več o novem rdečem seznamu vse do izida. Na to je odgovoril že soavtor prvega (uradnega, kot ga sam imenuje) rdečega seznama iz leta 1992 dr. Sergej Matvejev v 73. številki *Acrocephalusa* na strani 203, kjer je zapisal: "Kritični prikaz soavtorja J. Gregorija dopolnjujem z naslednjim: oba sva člana Uredniškega sveta "Acrocephalusa" in dobivava vabila za seje Uredniškega sveta. Iz tega materiala je razvidno, da je bil Seznam ogroženih ptic Slovenije, (ki je izšel ob redni letni skupščini DOPPS-a spomladi leta 1995, op. piscev) v programu Društva za leto 1995."

Res je, da novi rdeči seznam ni nadljevanje in dopolnjevanje prejšnjega, oziroma da ni bila narejena primerjava s predhodnim seznamom iz leta 1992. "Narejen je drugače kot vsi dosedaj pri nas objavljeni živalski in rastlinski sezname," pravi o njem Gregori in s tem se strinjamo. Primerjava s predhodnim rdečim seznamom ni bila narejena, ker je bil seznam iz leta 1992 že ob izidu zastarel in je vseboval toliko neustreznih podatkov, da je bilo lažje začeti pisati vse znova. Seznam iz leta 1992 je pravzaprav le nekoliko premetana iz z nekaj novo ugotovljenimi gnezdilkami dopolnjena verzija Predloga rdečega seznama iz leta 1987, ki sta ga napisala ista avtorja. Pri tem razlik v kategorizaciji vrst, ki so nastale med

predlogom seznama (1987) in rdečim seznamom (1992), nista utemeljila niti z besedo. Ali sta torej pisca predloga rdečega seznama iz leta 1987 s seznamom iz leta 1992 opravila delo, ki je "logično nadaljevanje in dopolnjevanje prejšnjega", kar nam očita Gregori. Zakaj bi torej od drugih pričakovala "pospravljanje za nazaj"? Smo mar mi razmetali?

Pri pripravi seznama iz leta 1992 niso bila upoštevana nova spoznanja v slovenski ornitologiji. Avtorjema rdečega seznama iz leta 1992 se je namreč kljub 14 letom terenskega dela okrog 80 članov DOPPS-a v okviru kartiranja ptic gnezdilk Slovenije zdelo nepomembno, da bi se pred objavo svojega rdečega seznama posvetovala s člani tedanje društvene Komisije za varstvo narave ali vsaj z nacionalnim koordinatorjem projekta Ornitološki atlas Slovenije.

Če bi bili avtorjema poznani aktualni podatki gnezditvenega kartiranja ptic v Sloveniji, se jima v seznam zagotovo ne bi prikradle nekatere sporne razvrstitve ptic kot npr.: kozica, ki gnezdi pri nas na par izjemno ogroženih vlažnih travnikih, je v isti kategoriji ogroženosti kot brglez, ki živi v nižinah in sega do drevesne meje; mala bobnarica in čuk sta postavljena ob bok kanji, divji grlici in rjavi penici in vse trije škrjanci v isti kategoriji ogroženosti. Črna štoklja, za katero so bila še pred nekaj leti poznana le posamezna gnezda, sedaj pa njena številčnost raste, je v isti kategoriji ogroženosti kot južna postovka. Uslužbenec Prirodoslovnega muzeja je že v začetku 90.let opozarjal, da je južna postovka praktično izumrla v Sloveniji.

Kako da na seznamu ni rjavovratega ponirka, ki ga je soavtor seznama (dr. Matvejev) že leta 1983 na Bohinjskem jezeru opazoval s petimi mladiči (MATVEJEV, v: GEISTER, 1995)? Zakaj ni na seznamu izumrlih gnezdilk močvirske uharice, za katero BAČAR (1939) navaja točne podatke o gnezdu z jajci? Zakaj avtorja rdečega seznama iz leta 1992 nista časovno opredelila obdobja, ki je zajeto v kategoriji Ex - izumrla vrsta?

"To so pomankljivosti, ki so tuje resnemu strokovnemu delu", bi ob tem zapisal Gregori.

Ob popolni ignoranci podatkov terenskega kartiranja ptic za ornitološki atlas pri pisanju rdečega seznama leta 1992 se zdi Gregorijevo vprašanje o tem, ali je bil namen pri pisanju seznama iz leta 1994 priti do boljšega seznama ali kdo bo podpisan pod

njim, samo neokusna šala. Še toliko bolj, ker sedaj Gregori večino svojih trditev opira prav na ugotovitve, zapisane v knjigi Ornitološki atlas Slovenije!

Knjiga Ornitološki atlas Slovenije je izšla po izidu našega rdečega seznama, zato bi bilo pravzaprav bolj smiselno govoriti o obratnem kot nam očita Gregori: trdi, da spoznanja Atlasa niso v celoti prodrli v rdeči seznam. Morda je sedaj primeren trenutek, da se poudari, da so vsi podatki, zbrani v Ornitološkem atlasu Slovenije, društveni, njihovo tolmačenje, kot ga odseva besedilo v knjigi, pa je izključno plod razmišljanj in ugotovitev avtorja knjige Iztoka Geistra. Pisec Atlasa je tako v del knjige, ki obravnava gnezdilce Slovenije, uvrstil tudi nekatere vrste, za katere smo člani Odbora za varstvo narave menili, da dokazi o njihovem gnezdenju pri nas niso dovolj trdni, da bi jih lahko z gotovostjo uvrstili na seznam slov-enskih gnezdilk oziroma v rdeči seznam (npr. čopasta čaplja, konopnica, bleđi vrtnik). Pisec besedila Atlasa je pač presodil drugače in do tega ima seveda vso pravico.

"Avtorji so se odločili za svoj korak: pri označevanju kategorij ne sledijo terminologiji po IUCN, ki je ustaljena pri nas v naravovarstveni stroki, ampak so prevedli imena z avstrijskega seznama. Zmeda bo gotovo večja od koristi, ki bi jo dalo rušenje naše obstoječe terminologije, uporabljene pri številnih objavljenih rdečih seznamih živalskih in rastlinskih skupin," trdi Gregori, ko razmišlja o označevanju kategorij pri Rdečem seznamu ogroženih ptic gnezdilk Slovenije.

Rdeči seznam ogroženih ptic gnezdilk v Sloveniji v osnovi povzema terminologijo IUCN, kategorije so le nadgrajene. Osnovne mednarodne oznake kategorij so ostale enake (Ex, Ex?, E, V, R, K; glej shemo na str. 168 v 67.številkki Acrocephalusa), dodane so le zaporedne številke, nekatere kategorije so združene (Ex in Ex?), druge pa razdeljene (npr. E1 - grozi izumrtje ter E2 - močno ogrožene), drznili pa smo si dodati spremenjene slovenske prevode posameznih kategorij. Medtem pa so celo pri IUCN objavili nove predloge kategorij, ki osrednji del rdečih seznamov delijo namesto na prejšnji ENdangered in VUlnerable na CRitical, ENdangered in VUlnerable (podobno kot pri društvenem seznamu: "grozi izumrtje, močno ogrožena in ogrožena vrsta"). S tem bo korist dodatne

členitve zagotovo večja od zmede, saj smo Rdeči seznam že vnaprej prilagodili (podobno kot nemški in avstrijski model) novim mednarodnim standardom. Sedaj je na potezi naravovarstvena stroka, da posvoji in posloveni nove kategorije. Odbor za varstvo narave pri DOPPS ji bo pri tem rade volje pomagal.

Podatki za posamezne vrste so v našem seznamu obravnavani regijsko (podobno kot je v Rdečem seznamu ogroženih metuljev v Sloveniji na osnovi zadostnega števila podatkov že leta 1992 napravil Carneluti!), kar utemeljujemo z dejstvom, da so ptice zagotovo ena najbolj raziskanih živalskih skupin pri nas. Poleg 50.000 podatkov terenskega kartiranja v okviru Ornitološkega atlasa Slovenije je bila opravljena cela vrsta večletnih popisov ptic in naravovarstvenih vrednotenj posameznih območij, ki ne temeljijo le na dveh ali treh terenskih dneh.

Očitke, da v našem seznamu ni kategorije vrst, ki so zunaj nevarnosti, zavračamo s stališčem, da takšne ugotovitve zahtevajo in zaslužijo temeljito vnaprejšnjo razpravo v strokovnih ornitoloških ali naravovarstvenih člankih. Rdeči seznama tudi niso pravi medij za prikaz učinkovitosti varstvenih ukrepov. Uvrstitev vrst v kategorijo O - Out of Danger pa je ob tem tudi dobrodošel argument zagovornikom odstrela takšnih vrst, kot se to v zadnjih letih pri nas dogaja s krokarjem.

Sedaj pa še h konkretnim Gregorijevim očitkom:

1. "Triprsti detel, kot glacialni relik, ne sodi v podkategorijo 3c"

- Triprsti detel je bil registriran v kar petih od šestih slovenskih regij (z izjemo Prekmurja)! Borealni gozdovi so najbolj razširjen biom v Sloveniji, obenem pa so potencialni življenjski prostor triprstega detla. Pogozdovanje z iglavci pa pri tem še dodatno vpliva na potencialna nova prebivališča tega detla.

2. "Poljska vrana je v Atlasu označena kot potrjena gnezdilka v 8 kvadratih, v rdečem seznamu pa je označena kot domnevno izumrla vrsta"

- V času nastajanja rdečega seznama z letnico 1994 ni bila poznana niti ena gnezditvena kolonija teh ptic pri nas. Tudi Ornitološki atlas Slovenije omenja zanesljivo gnezditve te vrane le s treh lokalitet, in to z letnicami 1980 (Petišovci), 1982 (Virje pri Ormožu) in 1986 (Čatež)! Da bo ironija še večja, prav Gregori v *Acrocephalus* št. 58-59 poroča o

uničenju zadnje znane kolonije poljskih vran pri Petišovcih leta 1990.

3. "Uvrstitev žalobne sinice med premalo znane vrste je prezrla podatek iz Atlasa o dokazanem gnezdenju te vrste pri nas"

- Žalobna sinica velja za pretežno stalno vrsto. Od leta 1980, ko sta bila na poti iz Rižane v Kubeč opazovana dva para "gorskih sinic v velikosti velike sinice", od katerih je ena izmed njih imela hrano v kljunu (GEISTER, 1980), ni bil poznan do izida rdečega seznama z letnico 1994 noben nov gnezditveno relevanten podatek o tej vrsti iz Slovenije. Ker kljub številnim terenskim opazovanjem na območju Rižane in Kraškega roba žalobna sinica ni bila ugotovljena, smo se pri Odboru za varstvo narave odločili, da vrsto pri tej izdaji rdečega seznama uvrstimo med premalo znane vrste. Takojšnja terenska preverjanja Rubiničevega podatka o opazovanju para te ptice 5.6.1993 pri Divači v naslednjih dneh namreč niso bila uspešna, podatka Puričeve in Benussija o opaženi družini speljanih žalobnih sinic v netipičnem habitatu Trnovskega gozda (GEISTER, 1994) pa nam ni uspelo preveriti.

4. "modra taščica (ki jo tudi Atlas ne uvršča med gnezdilke) je uvrščena v kategorijo izumrlih vrst, kljub nespornim dokazom o gnezdenju pri nas (*Acrocephalus* 1994, številka 63, stran 58)"

- V prispevku, ki ga Gregori omenja kot "nesporen dokaz gnezditve modre taščice pri nas", pisec notice iz 63. številke *Acrocephalus* tega eksplicitno ne omenja. Pozno (5. in 9. avgusta) ujeti "grahasti" mladiči modre taščice nam - brez opazovanja ali ulova odraslih ptic, ki naj bi takšnim mladičem prinašale hrano - nesporno ne morejo potrditi gnezdenja. S stališča varstva modre taščice pri nas (temu pač služi rdeči seznam) pa je nepomembno, če je vrsta na osnovi razmeroma šibkih dokazov o gnezdenju (vsaj o lokaciji gnezdišča) zaenkrat še uvrščena na spisek izumrlih vrst ali pa v eno izmed kategorij ogroženih potrjenih gnezdilok. Jasno je, da odkritje več desetletij pogrešane gnezdilke iz kategorije izumrlih vrst pomeni poseben ornitološki in naravovarstveni dogodek in da je treba vrsto in njeno novo odkrito gnezdišče posebej pazljivo varovati.

5. "Zakaj je s seznama izginil planinski hudournik?"

- S seznama ni izginil, saj naš seznam ni nadaljevanje tistega iz leta 1992. Planinski

hudournik manjka na seznamu iz leta 1994 po pomoti.

6. "Kanja je brez komentarja izginila s seznama ogroženih vrst, zelena žolna pa se je na novo pojavila (prav tako brez komentarja)"

- Primerjava ogroženosti vrst z njihovo razširjenostjo je neumestna. Zelena žolna, kot spremljevalec kulturne krajine, živi predvsem v visokodebelnih sadovnjakih in tudi lokah, ki sodijo med najbolj ogrožene življenjske prostore, pri prehrani v veliki meri odvisna od mravelj. Življenjski prostor kanj je bistveno bolj pester, poleg tega pa jih zakonsko že več let ne ogroža odstrel. Zelena žolna je marsikje pri nas (in širše, kot to dokazujejo rdeči sezname sosednjih držav in seznam BirdLife International (TUCKER, HEATH, 1994)) močno upadla, medtem ko za kanjo to ne drži. Menimo, da bi bila negativna oznaka populacijskega trenda pri zeleni žolni v Ornitološkem atlasu Slovenije primernejša.

7. "...v podkategoriji 3.b ("regionalno razširjena, populacija nazaduje in lokalno že izginja") je kar pri 10 vrstah (ali 71 % vseh) navedeno, da v splošnih trendih velikosti populacij ni sprememb."

- Naj razložimo - čeprav verjamemo, da večina bralcev pozna - razliko med regionalnim in lokalnim. Pojem "regionalno" označuje širšo razširjenost v eni ali več regijah, kjer živi mnogo lokalnih populacij. Te lahko nazadujejo in izginjajo, kot se to dogaja pri omenjenih 10 vrstah. Vendar predvidevamo, da imajo te vrste še dovolj močne osrednje populacije pri nas ali v drugih državah, ki lahko kompenzirajo lokalne izgube. Zato njihove številčnosti v splošnem ne kažejo večjega zmanjšanja.

Kako naprej? Gregori pravi, da lahko uporabljamo vsak svoj seznam, in ugotavlja, da Slovenci še naprej čakamo na ustrezen rdeči seznam. V DOPPS-u pa pravimo, da imamo v okviru Odbora za varstvo narave ustanovljeno Komisijo za rdeči seznam, katere delo je javno in so k njenemu delu vabljeni vsi, ki jim ni vseeno, kakšen rdeči seznam imamo pri nas. Glede dilem, kateri rdeči seznam bomo uporabljali v Sloveniji, pa ponovno pozivamo Upravo za varstvo narave, da razloži merila za izdelavo in verifikacijo rdečih seznamov pri nas.

F. Bračko, A. Sovinc, B. Štumberger, P. Trontelj, M. Vogrin

Ornitološka kronika za leto 1993

Ornithological chronicle 1993

Andrej SOVINČ, Dare ŠERE

V četrti objavi letne ornitološke kronike (tokrat za leto 1993) so objavljeni prispevki, ki so jih napisali naslednji sodelavci: Ivo Božič (IB), Božidar MAGAJNA (BM), Bogdan VIDIC (BV), Jože GRAČNER (JG), Jože DOLINŠEK (JD), Marjan BOGATAJ (MB), Jože BRICELJ (JB), Peter GROŠELJ (PG), Marko JANKOVIČ (MJ), Brane LAFANJA (BL), Simon JUREČIČ (SJ), Iztok VREŠ (IV), Igor BRAJNIK (BI), Janez DOVIČ (DJ), Stane KOS (SK), Andrej BIBIČ (AB), Miro VAMBERGAR (Mva), Rajko KORAŽIJA (RK), Marjan DEBELIČ (MD), Rudi TEKAVČIČ (RT), Tomi TRILAR (TT), Peter ČERNE (PČ), Janez GREGORI (GJ), Darjo BON (BD), Ludvik JAKOPIN (LJ), Vlado ŠTOLFA (VŠ), Franc JANŽEKOVIČ (FJ), Denis VENGUST (DV), Al VREZEC (AV), Marjan GOBEC (MG), Milan VOGRIN (MV), Eva VUKELIČ (EV), Nuša KROPIVŠEK (NK), Iztok GEISTER (IG), Dare ŠERE (DŠ), Franc BRAČKO (FB), Andrej SOVINČ (AS), Boris KOZINC (BK) in Borut RUBINIČ (BR).

Kljub obširnemu spisku sodelavcev (večina izmed njih so obročkovalci ptic), rubrika v Acrocephalusu ne more in ne more zaživeti; med vzroki je verjetno tudi neažurnost objavljanja kronike in neredenega oziroma poznega prihajanja poročil sodelavcev. Kljub pozivu, da je treba podatke za kroniko za leto 1994 oddati do 15.1.1995, je doslej prispelo le eno samo poročilo. Premisliti bo treba, ali bomo to rubriko v prihodnje še obdržali v naši reviji. Priprava podatkov za objavo terja ogromno časa in če pri tem ni izražena vsaj želja članov DOPPS-a do sodelovanja, je objava letne kronike vprašljiva. Poročila za leti 1994 in 1995 pošljite na spodnji naslov do 30.10.1996.

Vsem sodelavcem kronike se zahvaljujemo za sodelovanje. Razlaga okrajšav, uporabljenih pri pripravi kronike za leto 1993, je enaka kot pri predhodnjih kronikah (glej npr. Acrocephalus št. 64, stran 102).

Gavia arctica, C, 11.9.1993, Izola, 3 ad.-winter, BR; 24.10.-7.11.1993, Šmartinsko jezero, 3 os., MG; 6.11.1993, HE Vrhovo, 2 os., MG;
Gavia stellata, 17.11.1993, Škalsko jezero, 1 os., DV;
Tachybaptus ruficollis, 13.11.1993, HE Vrhovo, 5 os., MG;
Podiceps cristatus, 13.6.1993, Žolnek, 1 os., MG;
Podiceps griseogena, 3.5.1993, Hotinja vas, 1 ad. v letnem perju, 9.8.1993, Rače, 1 ad. goli, MV; 26.11. in 27.12.1993, Šoštanjno jezero, 1 os., DV;
Podiceps auritus, C, 16.10.1993, Sečoveljske soline, 1 ad. v zim.perju, BR; 2.12.1993, Sečoveljske soline, 1 ad. v zim.perju, BR; 28.12.1993, Sečoveljske soline, 7 os., BR;
Podiceps nigricollis, 6.6.1993, Ptujsko jezero, 2 os., FJ; 23.9.1993, Cerknjsko jezero, 2 os., AS; 24.10.1993, Ljubljana-Ig, 2 os. na poplavljenem travniku, AS;
Phalacrocorax carbo, 7.1.1993, Radeče, 4 os., MG; 19.2.1993, Mariborsko jezero, 80 os., FB; 26.2.1993, Duplek, 45 os., FB; 10.3.1993, Zrkovci, 50 os., FB;
Botaurus stellaris, 25.10.1993, Škalsko jezero, 1 os., DV;
Ardea purpurea, 17.9.1993, Vrhnika, 1 os., DŠ;
Ardeola ralloides, 26.4.1993, Iščica, DŠ&BV;
Nycticorax nycticorax, 28.7.1993, Ormoško jezero, 3 juv.os., FB;
Egretta alba, 23.2.1993, Ormoške lagune, 5 os., FB; 26.7.1993, Žovnek, 1 os., MV; 27.7.1993, Rače, 1 os., 8.8. pa 5 os., MV; 31.10.1993, Ig, 5 os., BR; 26.11.1993, Šoštanjno jezero, 1 os., DV; 2.12.1993, Sečoveljske soline, 31 os., BR;
Egretta garzetta, 28.5.1993, Rače, 1 os. v letnem perju, MV;